onze Missie op Java staan, is, dunkt ons, onbetwistbaar. Ziet men toch voor een oogenblik af van hetgeen onder Sadrachs initiatief plaatsgreep, en van andere zijde ons als in den schoot viel, dan is hetgeen als vrucht van onze actie ontkiemde, nog zóó gering, althans zoo men let op het groot aantal jaren dat dezerzijds deze Zending gedreven werd, dat men, met den moed om de werkelijkheid onder de oogen te zien, kwalijk tot een ander resultaat kan komen, dan dat we eigenlijk *nog beginnen moeten*.

En nu is het toch zeer de vraag, of het goed gezien was, om, bij zoo kleine missionaire kracht, aanstonds een zoo onafzienbaar groot terrein in bewerking te nemen.

Soemba laten we nu voor een oogenblik buiten het geding. Dat is een afgelegen eiland, waarvan geen invloed hoegenaamd op onzen Archipel uitgaat. Het centrum van leven in onze Oost is op Java, en na Java op Sumatra.

En nu is onzerzijds op niets minder beslag gelegd, dan op heel Midden-Java.

Verleidelijk moedig! Doch ook wijs en paedagogisch doorgedacht?

Doch hierover een volgend maal.

Eeredienst.

I.

Stellig is het geen overtolligheid te achten, dat ook over onzen *Eeredienst* veler gedachte ga.

Jarenlang heerschte op dit punt grenzenlooze verwarring, zoo sterk dat onregel op dit terrein de eenige nog grijpbare regel was geworden. En sinds het kerkelijk leven uit de wildernis weer op begane paden overging, is wel veler opmerkzaamheid als vanzelf ook op allerlei liturgische vragen gevestigd geworden, en openbaart zich meerder drang naar vasten »leiddraad," maar wie waande dat daarom het chaötische reeds ganschelijk achter ons lag, zou toonen van tweeën één, óf de practisch-kerkelijke toestanden niet te kennen, óf wel liturgische denkbeelden te huldigen, die met het wezen zelf der Liturgie in strijd zijn.

Gunne men daarom ook aan de *Heraut*, in dit niet zoo onbelangrijk vraagstuk zijnerzijds meê te spreken.

In de practijk komen de liturgische vraagstukken meest als losse, op zichzelf staande vragen op, en wat zoo broodnoodig is, is juist helder inzicht in de eenheid van gedachte, die al deze losse détailpunten beheerschen moet.

Het denkbeeld zelf van een *Liturgie* was geheel teloorgegaan, en niet dan langzamerhand komt het weer op.

Dit gevoelt men het sterkst aan het *Formulier* van den *heiligen Doop*.

De tijd ligt nog zoo verre niet achter ons, dat dit *Formulier* door den dienstdoenden predikant óf geheel weggelaten óf derwijs verminkt, bekort, aangevuld, gewijzigd en veranderd werd, dat het wel een cacographie leek, die de prediker geroepen was, vaak op den tast af te verbeteren.

Kerken nu waarin zoo iets zelfs met het *Formulier van den heiligen Doop* mogelijk is, zijn blijkbaar aan alle liturgische gedachte vervreemd, zoowel voor wat aangaat den Dienaar die zich zulke vrijheden veroorlooft, als voor wat betreft de gemeente die ze duldt.

Doch juist in zake dit *Formulier* kwam dan ook het keerpunt.

Vele ouders, die van *Liturgie* verstand noch begrip hadden, namen er toch geen genoegen mede, dat bij den Doop van hun kind de waarheid Gods uit het Formulier werd uitgelicht. Dat de prediker hier of daar een zinsnede oversloeg, of ook de dankzegging verving door een dankgebed van eigen formatie, deerde hen zoo niet, maar wel schokte het hen, dat in de vragen, of in de uiteenzetting van den heiligen Doop veranderingen werden aangebracht, die het wezen zelf van den heiligen Doop raakten.

Daarmee werd Gods waarheid gebroken, het Sacrament geschaad, en zoo ook aan hun kind onthouden datgene waarop hun kind, of wil men, de vader voor zijn kind recht had.

Vooral Dr. Kohlbrügge ried dan ook aan, dat de ouders, alvorens den Doop voor hun kindeke te zoeken, vooraf bij den Dienaar des Woords zich informeeren zouden, of hij gewoon, of althans bereid was, het volle *Formulier* te lezen; iets wat hij zoo sterk trok, dat ook de vermelding der voorafschaduwing van den heiligen Doop in den Zondvloed en in den doorgang van Israël door de Roode Zee niet mocht worden uitgelaten.

Deze raad kwam bij Dr. Kohlbrügge, gelijk vanzelf spreekt, voort uit liturgischen drang, en reeds als zoodanig verder dan de drang, die bij de ouders zelven was opgekomen. Een langen tijd leefde men dan ook voort in dezen toestand, dat er tweeërlei oppositie tegen het eigendunkelijk omspringen met het *Formulier* viel waar te nemen: eenerzijds van de volgelingen van Dr. Kohlbrügge, die den eisch stelden, dat *heel* het Formulier, onverminkt en ongewijzigd, van den kansel zou worden afgelezen. En anderzijds van de volgelingen van à Brakel, die er geen de minste captie op maakten, dat de dankzegging wegbleef, en een enkele zinsnede die te sterk op de wedergeboorte sloeg, verzacht werd, maar die den eisch lieten gelden, dat de belijdenis der waarheid in de toelichting en in de vragen niet zou worden aangetast.

Dat tweeledig protest tegen de liturgische willekeur in zake den heiligen Doop heeft toen allengs het goede gevolg gehad, dat de Dienaren des Woords van hun eigendunkelijk verhaspelen van het Doopsformulier aflieten, en zich naar den duidelijk verklaarden wensch van de geloovigen begonnen te schikken.

In betrekkelijk korten tijd zelfs nam die vastheid derwijze toe, dat het volle gebruik van het Doopsformulier kenmerk werd, waaraan ge de werkelijk orthodox predikanten kondt onderscheiden.

Ook schrijver dezes heeft deze wisseling meê doorleefd.

Toen hij in 1863 als predikant optrad, wist hij nog niet beter te doen, dan vóór zijn eerste Doopsbediening, met blauw potlood in het Doopsformulier allerlei passages door te schrappen, en op allerlei punten den tekst gansch willekeurig te veranderen.

Dat deed een ieder in die dagen, en ook hij volgde den stroom.

Eerst de studie, die hij voor eenige hoofdstukken in de Kerkgeschiedenis van Moll juist over *de Liturgie* had te schrijven, ontdekte hem het ongeoorloofde van zulk grillig bedrijf, en bewoog hem, reeds eer hij met Dr. Kohlbrügge in aanraking kwam, het Doopsformulier voortaan voluit te lezen.

Door Dr. Kohlbrügge in zijn overtuiging gesterkt, heeft ook hij toen in allerlei kring het voluit lezen van het Doopsformulier bevorderd, eerst door in de oude *Heraut*, toen door in het *Zondagsblad* van de *Standaard*, en later door in de nieuwe *Heraut*, aldoor het onverminkt gebruik van het Doopsformulier als stelligen liturgischen eisch aan de kerken op het hart te binden.

En thans, nu deze eeuw ten einde loopt, mag met zeker gevoel van dankbaarheid geconstateerd worden, dat althans in de opnieuw Gereformeerde kerken, aan vroegere wilkeur paal en perk is gesteld, en het aflezen van het geheele, onverkorte en onveranderde *Formulier om den heiligen Doop te bedienen*, zoogoed als feitelijk algemeen geldende regel is geworden.

Op deze korte historie moest in de eerste plaats hier de aandacht gevestigd worden, omdat metterdaad de weeropleving van de liturgische gedachte in onze kerken van het gebruik van het Doopsformulier is uitgegaan.

Duizenden bij duizenden die op elk ander punt van den Eeredienst nog voor elk liturgisch gevoel stomp zijn, hebben in de zaak van den heiligen Doop gevoeld, dat de kerk als kerk zeker recht had, waaraan de Dienaar des Woords zich niet mocht vergrijpen.

En al is hiermeê het liturgisch pleit nog volstrekt niet gewonnen, er is hier dan toch een uitgangspunt gegeven, van waaruit de weeroptrekking van het liturgisch gebouw kan ondernomen worden.

Juist toch in dat nog onontwikkelde, maar toch diepe besef der ouders, dat bij den Doop van hun kind de Dienaar geen vrij man was, om te doen wat hem geviel, maar dat hij bij dat Sacrament het recht van hun kind te eerbiedigen had, ligt het eenig juiste beginsel, waaruit alle Liturgie opkomt.

Alle Liturgie toch gaat uit van de grondgedachte, dat de kerk over den Dienaar en niet de Dienaar over de kerk heeft te beschikken, voor wat aangaat de wijze, waarop het heilige in de vergadering der geloovigen zal bediend worden.

Een spreker, een redenaar, een meetinghouder huurt een zaal, en richt zijn spreken, zijn redevoering, zijn meeting in gelijk hem goed dunkt, en wie onder zijn gehoor komt is gehouden zich naar hem te voegen. Immers wien dit niet gevalt, kan wegblijven, of heengaan.

Een dokter, die spreekuur geeft, kan zijn wijze van doen, en van onderzoeken, en van behandelen, en van recepteeren, geheel naar eigen goedvinden inrichten. Zijn huis is zijns, en wie niet bij hem aankloppen wil, gaat elders.

Zoo ook doet een advocaat, een notaris, een schoolhouder, een winkelier, een kantoorhouder en zooveel meer, overmits deze allen zelf hun zaak, hun bedrijf, hun kantoor regelen, en niemand gehouden of verplicht is, bij hen juist aan te kloppen.

Maar zoo staat het in de Gereformeerde kerken niet, en men kan er bijvoegen, evenmin in de meeste andere formatiën van Christus' kerk.

Alleen in Amerika, en in sommige vrije kerkjes ten onzent, springt men op soortgelijke wijze met de kerk om.

In Amerika is het, vooral in de grootere steden, iets gansch gewoons, dat een predikant op eigen gelegenheid een kerk opent, lokt wie tot hem wil komen, en uit de giften die inkomen, zijn kerk in stand houdt.

Zulk een kerk is dan letterlijk een predikantsbedrijf, zonder eenige confessie, zonder band aan andere kerken. Niets dan een kring die zich om een talentvol spreker verzameld heeft. Juist zooals men het hier en daar ten onzent op kleine schaal kan waarnemen, dat een oefenaar of bemoeilijkt predikant, geheel op eigen gelegenheid een zaal huurde, of een huis kocht en tot een kerk verbouwde, en daar geregeld des Zondags in voorging.

En natuurlijk in zulke »kerkjes" is de prediker het één en al. De kerk is zijn zaak, zijn bedrijf. Het gaat alles van hem uit, hij regelt het alles naar eigen goeddunken. En in zulke kerkjes heeft alzoo niemand aanmerking te maken. Wie er niet meer zijn wil, blijft er weg.

Maar heel anders staat het natuurlijk in een wezenlijke kerk geschapen, d. i. in *de vergadering der geloovigen*, die opkwam uit een historisch verleden, dat tot op den grooten Pinksterdag te Jeruzalem teruggaat.

Daar toch heeft men met een kerk te doen, die haar wortel in een verleden van achttien eeuwen uitslaat, en waarin de tijdelijke Dienaar slechts voor zeker aantal jaren verschijnt ten einde zijn heiligen Dienst te verrichten, om straks dienzelfden Dienst onder de bediening van zijn opvolger te laten voortgaan.

Dan is niet hij het, die de kerk schept of schiep, maar de kerk was er lang vóór hem, hij is in de kerk geboren, hij trad er in op, en heeft alzoo in te gaan in de levensvormen, die zich in die kerk, door den loop der eeuwen, ontwikkeld hadden.

Dan is die kerk er niet om hem, maar hij is er om die kerk, en gelijk hij, naar uitwijzen van het Woord *zijn* rechten desnoods tegenover die kerk kan doen gelden, zoo heeft en behoudt ook die kerk rechten tegenover hem.

Het is die kerk die in de vergadering der geloovigen saamkomt, het is haar eeredienst die dan bediend moet worden, en zij is het ook die er de predikatie des Woords en de bediening van het Sacrament komt zoeken.

Het is in beginsel hetzelfde onderscheid als tusschen een vrijbuiter en een officier bij de geregelde troepen.

De vrijbuiter te land of ter zee treedt op voor eigen risico, gaat waarheen hij wil, vuurt als hij vuren, en kampeert als hij kampeeren wil. Hij is aan niemand rekenschap schuldig. Hij is zich zelf ten wet.

De officier bij de geregelde troepen daarentegen komt in een bestaand kader in. Hij vindt een leger, dat leeft onder ordinantiën, die golden eer zijn naam nog genoemd werd. En uit dien hoofde is stellige eisch van zijn optreden, dat hij zich conformeere aan wat als orde van dienst bij het leger geldt.

En dit nu heeft de eenvoudige geloovige niet aanstonds in de andere stukken van den Dienst, maar wel bij het Sacrament van den heiligen Doop gevoeld.

Hij zou het nog niet zoo gevoeld hebben bij den Doop van bejaarden; maar hij voelde het wel sterk en diep nu het den Doop der kleine kinderen gold.

Die kinderkens waren nog onbewust van wat er met hen gebeurde.

Aan die kinderkens mocht in niets worden te kort gedaan.

En daarom het volle *Formulier*, dat voor den kinderdoop was ingesteld, behoorde elk Bedienaar van het Sacrament bij elken doop die bediend stond te worden, onverkort en onverminkt te lezen.

Immers de Doop was niet iets tusschen hun kind en den Dienaar, maar tusschen het kind en hun Heere.

Verblijdend.

Onlangs wezen we er op, hoe in de *Reform. Monatschrift* tegen het leerstuk van de Volharding der heiligen werd ingegaan.

Thans merken we uit de *Grensbode*, dat er een keer in de zienswijze der redactie kwam.

We lezen daar toch dit:

Aangaande den afval der heiligen leverde *die Ref. Monatschrift* in haar laatste nummer een kort artikel, waarvan het ons een genoegen is met de hoofdzaken te kunnen overeenstemmen. Voor korten tijd was het nog gansch anders. Toen liet zij zich over hetzelfde punt op een wijze uit, dat niemand minder dan Dr. Kuyper haar het recht ontzeide zich nog Gereformeerd te noemen. Zij had namelijk geschreven, dat ook werkelijk bekeerden nog konden afvallen. In dit artikel geeft zij intusschen als uitdrukking van hare meening het volgende citaat uit de *Bremer Geloofsbelijdenis:*

»Alhoewel de geloovigen somtijds ook zon»digen, zoo is er toch een groot onderscheid »tusschen de zonden der uitverkorenen en der »goddeloozen. — Want genen zondigen uit zwak»heid en komen weer tot bekeering; dezen uit »volle aandrift des gemoeds en blijven zonder »bekeering. Heel deze quaestie kan niet hel»derder en duidelijker gemaakt worden, dan wan»neer men de gelijkenis van ouders en kinderen »steeds voor oogen houdt. Want de geloovigen »zijn Gods uitverkoren kinderen en God is in »Christus eeniglijk hun Vader, zoo zondigen zij »dan ook als kinderen, niet als vijanden, en het »vergaat hun ook met God hunnen Vader als »kinderen, wanneer zij dien door ongehoorzaam»heid vertoornen. Gewoonlijk zondigen kinderen »in kinderlijke onnoozelheid (maar nooit uit haat »en nijd tegen den Vader,) maar de kinderlijke »liefde blijft in hen, hoewel het oogenschijnlijk »anders is. — Alzoo vallen de heiligen in hun »vallen nimmer ganschelijk van God af."

Wij moeten er van af blijven, hoe in eenzelfde blad, onder eenzelfde redactie, korten tijd na elkander, twee zoo principieel verschillende overtuigingen onvereenigd naast elkander optreden kunnen.

Waarom niet de vorige verkeerde uiteenzetting duidelijk teruggewezen of herroepen?

Waarom de volharding der heiligen als een open prijsvraag daargesteld, die het toch in de Gereformeerde belijdenis niet is? Waarom het boven aangehaalde citaat uit de Bremer-Confessie meer »*in het algemeen*" toegestemd?

Ook wij weten, dat één zwaluw geen zomer maakt, maar toch willen wij onze vreugde niet verbergen, daarvoor dat de waarheid van de volharding der heiligen ook van deze zijde eens bekend wordt.

Ook ons verblijdt dit.

De Gereformeerde belijdenis *begint*, Gode zij dank, ook in Duitschland op te waken.

Drie preeken van Calvijn.

Gaarne vestigen ook wij de aandacht op de *Drie preeken van Calvijn over de offerande van Abraham*, die Ds. C. van Proosdij, te Leiden bij D. Donner, uitgaf.

Ds. Van Proosdij bedoelt zelf allerminst in dit drietal drie modellen voor huidige predikatie aan zijn ambtgenooten aan te bieden.

Met helderen blik doorziet hij, dat zulke predikatiën thans geen gehoor meer zouden vinden.

Hij zegt er dit van:

Het grootste gedeelte van Calvijn's preeken behandelde geene speciale onderwerpen, zooals onze tegenwoordige preeken, maar diende meer, om aan de hoorders eene practische en stichtelijke verklaring te geven van verschillende gedeelten der Heilige Schrift. Onderscheidene series hebben betrekking op geheele boeken, welke achtervolgens behandeld zijn.

Ge vindt bij deze preeken geene kunstige voorafspraken, geene precise afgeronde thema's, geene nauwkeurige, logische verdeelingen, geene stelselmatig opgezette en uitgewerkte toepassing. Dit alles mist ge, en toch zijn die preeken met leering en stichting door velen gehoord en behoeven wij ons niet te hoog te achten om ze te lezen. Want wij vinden hier een eenvoud van taal, welke past bij het onderwerp; een eenvoud van gedachten, welke de uitgebreide kennis en het diepe inzicht van Calvijn openbaren; en een eenvoud van toepassingen, welke in opmerkingen, vermaningen en vertroostingen duidelijk toont, dat een man van rijke en rijpe bevinding spreekt en uit den schat zijner ervaring het woord toepast naar de groote behoeften van zijnen tijd en van 's menschen hart. Zijn hamer slaat vonken uit de steenen; in dezen vuurhaard spat de gloed overal heenen. Ook in dezen mag hij voor de Gereformeerde predikers de meester zijn, wien zij niet slaafs mogen navolgen, maar wel nauwkeurig mogen nagaan; mogen zijne preeken voor ons geene modellen zijn, van welke wij afgietsels leveren, maar wel voorbeelden, welke grondig bestudeerd mogen worden.

Geen goede preek — is bij velen thans de voorstelling — zonder uiterlijke welsprekendheid, welke treft, boeit, medesleept. Geen goede preek, zoo leert Calvijn ons door zijn voorbeeld, zonder 1° rechte kennis van het woord dat men behandelt; 2° rechte kennis van de behoeften, maar ook de listen van het menschelijk hart. Zulk een preek heeft waarde niet alleen voor de oogenblikken, in welke de stem van den prediker klinkt, dreunt, galmt in het oor; maar ook als wij zijne stem niet meer hooren; zij laat meer na dan de herinnering van het oogenblik. Bij zulk eene prediking kan men niet luisteren met den Bijbel dicht, maar alleen met den geopenden Bijbel; dan leeft de hoorder met den prediker, volgt hem van woord tot woord, van vers tot vers.

Daarin ligt dan ook de onvergankelijke verdienste van Calvijn, ook in zijn predikatiën. Calvijn heeft niet aan zijn eigen genie, maar aan Gods Woord geloofd, en gestaan in de overtuiging, dat hij zijn gemeente te meer tot zegen zou strekken, hoe degelijker hij ze met het Woord voedde.

Hierbij houde men intusschen in het oog, dat, toen Calvijn optrad, de Heilige Schrift als het ware nieuw ontdekt was, en daarom volledige uitlegging en toelichting voor oud en jong behoefde.

Men verstond de Schrift nog niet, maar moest ze eerst leeren verstaan. En eerst toen die eerste periode achter den rug was, kon men de gewonnen gedachten verzamelen, concentreeren, en daarna op bepaald gekozen dogmata richten.

Vooral voor predikers houden we deze drie predikatiën dan ook leerrijk. Niet, gelijk Ds. Van Proosdij terecht opmerkt, om den volgenden Zondag ook zoo te gaan prediken, maar om er de soliditeit, de degelijkheid, de volle Schriftuurlijkheid van in te drinken, en zelf onder den indruk te komen, dat niet wij de Schrift te verrijken hebben, maar dat de Heilige Schrift ons, als we prediken moeten, rijk maakt.

In een breede inleiding geeft Ds. Van Proosdij een herinnering aan de voltooiing van de jongste uitgave van Calvijns complete werken, een korte toelichting over Calvijns predikatiën in het gemeen, en de bijzonderheden van de uitgave van deze drie predikatiën.

Toch blijven de predikatiën zelve hier hoofdzaak.

En de vertaling van deze drie predikatiën is uitnemend.

Ze lezen vlot en stichtelijk.

Historisch dicht.

Onze historische nationale zangen zijn door den heer J. A. Wormser weer met een keurigen, forschen zang op den *Zeeslag bij Kijkduin* verrijkt.

Op onze scholen althans kent men dien zeeslag van Augustus 1673, die ten tweeden male onze vrije nationaliteit redde, als een der gewichtige gebeurtenissen in onze vaderlandsche historie.

Hadden De Ruiter en Tromp dien grooten slag verloren, de historie van ons vaderland, ja van Europa zou een geheel andere geworden zijn.

Naast den slag te land bij Nieuwpoort, blijft daarom de zeeslag bij Kijkduin den eersten rang innemen in onze roemrijke krijgshistorie.

En al is nu de talentvolle navolger niet aan den meester gelijk, en al mag deswege niemand hier den maatstaf van Da Costa's onovertroffen meesterstukken aanleggen, toch stemt het tot dank, dat Da Costa's fiere geest nog zoo kloek en manlijk nawerkt in wie hem op *hun* afstand pogen te volgen in het door hem geteekend spoor.

En er zijn, ook wat de versificatie aangaat, uitnemend geslaagde stukken in dezen zang. Zoo b.v. deze teekening van den verwoeden strijd:

Thans zich ordlijk gepaard
En ter weerszij geschaard.....
Dan..... opnieuw aan den dans!
De beslissing genaakt,
Maar die 't wint, koopt het duur!
Heel de zee staat in vuur;
Heel de lucht is geblaakt;
Uit den damp van het kruit
Schieten bliksemen voort.
't Is geen strijd meer, de moord
Grijnst de schietgaten uit!
Met ontzettend gekraak
En geknars legt het schroot
Boeg en zijwanden bloot.
Elke kogel is raak.
Boven 't knettrend geknal
Klimt het rochlend geluid
Van de stervenden uit;
En de daavrende val
Der gekwetsten, vermengd
Met hun angstkreet van smart,
Jaagt een woede in elks hart,
Die al 't beetre verzengt.
Heel de zee is bezaaid
Met gedooden.....

Doch gevoele men zelf den gloed en de bezieling die uit heel dezen zang u tegenademt.

Onze vaderlandsche letterkunde is er door verrijkt.

België.

Uit België ontvingen we een schrijven, de vraag opwerpende, of onze *Vrienden der Waarheid*, nu ze voor hun Evangelisten hier te lande den arbeid zien afloopen, hun terrein van werkzaamheid niet in België zouden kunnen kiezen.

Het schrijven luidt aldus:

Antwerpen, 18 Mei 1897.

Den WelEerw. Zeer Gel. Heer
Dr. A. Kuyper.

Mijnheer de Redacteur!

Het artikel »Trouwe broeders" in het laatste nummer van de *Heraut* trok zeer mijne aandacht, en wel bijzonder het feit, dat, alhoewel deze broeders nog wel arbeiden tot uitbreiding der Gereformeerde waarheid, toch hun werk voor een groot deel gedaan was, toen in vele dorpen de Gereformeerde kerk geïnstitueerd werd.

Onwillekeurig kwam de gedachte bij mij op: »Ware het niet wenschelijk, dat de Vereeniging van de Vrienden der Waarheid eens aan ons geestelijk en kerkelijk arm België dacht en b.v. een of meer dezer broeders uitzond, om de zuivere Gereformeerde waarheid weer in onze gewesten te komen verbreiden, alwaar ze eenmaal, ten tijde der Hervorming in de XVI eeuw, zoo heerlijk blonk en waaraan Noord-Nederland zooveel te danken heeft?"

Was toch de stad mijner inwoning niet de plaats, waar de eerste martelaren hunne belijdenis met hun bloed bezegelden? Is Noord-Nederland niet gehouden, om Vlaamsch-België (met het oog op de Zending) voor een deel van 's Heeren wijngaard te beschouwen?

Ik zou niet genoeg het schrijven van mijn vriend Mulder in het jongste nummer der *Zuider Kerkbode* aan de lezers van uw geëerd blad kunnen aanbevelen, en wel naar aanleiding van het stukje getiteld: »Kerk op Zee". Wat is hier in onze stad niet veel te arbeiden, niet alleen onder de schippers, maar tevens onder de talrijke verwaarloosde Protestantsche bevolking! Wel is waar, er is reeds veel gedaan, niet alleen door de Classe Klundert, maar door vele broeders predikanten van elders, maar op dit oogenblik is er schreiende behoefte aan een geschikt lokaal, om ons begonnen werk voort te zetten, niet alleen voor de godsdienstoefening, maar ook voor Zondagsschool en Catechisatie, welke wegens slechte lokaliteit niet vooruit kunnen gaan. En wijl we nu hier nog zoo klein in getal zijn en ons de stoffelijke middelen ontbreken (niet vele edelen en rijken past ook ons), zoo wenschte ik, dat door U hierover eens in de *Heraut* geschreven werd, ten einde den belangstellenden lezer een weinig op de hoogte te brengen van onzen toestand en niet minder om ons te willen gedenken in den gebede; de beurs kan dan ook niet gesloten blijven, meen ik.

Onze geachte en zeer ijverige consulent, Ds. Feringa van Klundert, zal wel bereid zijn, om alle verdere informaties betreffende ons werk alhier te verschaffen.

Ik zou U, Zeer Eerwaarde heer, hiervoor zeer dankbaar zijn en verder des Heeren zegen op uw werk verwachtende, noem ik mij

met Heilbede en Hoogachting
Uw dw. Dienaar
W. Rooze.

Er is veel in dit denkbeeld dat we gaarne ondersteunen. Metterdaad vertoeft veel van ons volk gedurig in Antwerpen, en ook, langs de binnenwateren aangekomen, in Gent en Brugge, en het denkbeeld is volstrekt niet te verwerpen, dat hier een degelijk arbeidsveld voor meer dan één Evangelist schuilen kan.

Maar dat is alleen denkbaar, zoo de broederen in den lande beginnen met de *Vrienden der Waarheid* krachtdadig geldelijk te steunen.

Immers het spreekt vanzelf, dat zulk een missie veel, veel geld zou kosten, ook al plaatste men haar, wat wenschelijk en naar eisch zou zijn, onder de leiding van den kerkeraad van Antwerpen.

Uit de Pers.

Na op de algemeene verwarring in de politiek van gansch Europa te hebben gewezen, merkt Ds. Gispen in de *Bazuin* op, dat deze geest der verwarring vaak iets aantrekkelijks heeft ook voor de belijders van den Christus.

Dat ook de geloovigen in zulke tijden min of meer in de war zijn, is niet onverklaarbaar. Het is een ure der verzoeking, en de vraag: wat is roeping, wat is plicht, wat wil de Heere, dat wij doen zullen, — wordt dan ook met groote verscheidenheid, en op vaak tegenstrijdige wijze beantwoord.

In ons land b.v. hoort men dikwijls het bezwaar uitspreken, dat het den Calvinisten, onder leiding van *Dr. Kuyper*, alleen maar te doen is om wereldlijke macht. Zij hebben geen vertrouwen op God, stellen de zaken niet in 's Heeren handen, maar willen alles zelf doen. Vandaar dat zij hulp zoeken bij Assur en Egypte, of dan eens bij de Roomschen en dan weder bij de radicalen, al naarmate het hun 't beste voorkomt om te geraken tot hun doel: de onderwerping van het land aan hun heerschappij.

Dit wordt dan ten strengste afgekeurd als een streven, dat in hooge mate zondig is, met Gods Woord strijdt en uitloopt op verloochening van het Christelijk geloof. Immers, zoo redeneeren deze Christenen, de mensch moet zich dood werken, opdat aan het licht kome, dat de verlossing Gods werk is. En wie meent, dat hij het lichaam van Christus in deze bedeeling tot openbaring zal brengen, verstaat de Schrift niet, die daar zegt: ons leven is, met Christus, verborgen in God. En wie hier wetenschap en kunst en alle dingen onder de heerschappij van het geloof zoekt te brengen, grijpt vooruit in de werken Gods. Want eerst als Christus geopenbaard zal worden, die ons leven is, dan zullen wij met Hem geopenbaard worden in heerlijkheid.

En nu moet gij u niet voorstellen, dat deze Christenen dicht bij Rome wonen en dus, gelijk, het spreekwoord zegt, niet van de beste soort zijn, want ik schroom niet te verklaren, dat er onder dezulken teedere godvruchtige zielen zijn, en, in het algemeen gesproken, derzulken levenswandel onberispelijk is.

Maar van waar dan die verkeerde, onwillende, soms zelfs vijandige beoordeeling van het Calvinisme?

Meestal uit vooroordeel en misverstand, bovenal uit verschil in grondgedachte of beginsel.

Gij moet u echter niet voorstellen, dat deze Christenen *allen* vijanden van de Gereformeerde leer en van de Gereformeerde kerken zijn. Ook uit den mond van leden onzer kerken kan men zulke oordeelen over het Calvinisme vernemen. Zij voelen zich wel in onze kerken niet geheel op hun plaats, maar de vraag: waarheen? is tegenwoordig niet zoo gemakkelijk te beantwoorden.

Wie de geschiedenis der Scheiding kent, weet dat er, van den beginne aan, onderscheiden geestes-stroomingen in de kerkelijke actie van '34 zijn saamgevloeid; weet ook, wat moeite en strijd het